

Quan la rebel·lia es diu traducció

por Xavier Montoliu Pauli

D'un temps ençà les lletres romaneses s'han rebel·lat i han anat llaurant terreny en el nostre sistema literari; de ben segur que l'aïllament recíproc causat per les dictadures comunista i feixista -amb el ressò encara latent- no havia permès desplegar els contactes i intercanvis establerts en època de la república catalana i el naixement de l'estat modern romanès l'any 1918, com tampoc no hi havia ajudat el fet que les nostres lletres no disposin, encara, d'un estat propi com a carta de visita per a la seva presentació internacional, tot i els bons oficis d'instituts, centres o particulars. En tot cas, les lletres romaneses -les paraules romaneses- se'ns han instal·lat entre nosaltres.

Com ja s'havia apuntat, la seva traducció era un desafiament; ara, en un context en què la presència és cada vegada més quotidiana (ja queda lluny quan algun esdeveniment cultural romanès era notícia excepcional i parlem, tinguem-ho present, de fa ben pocs anys!), els dos sistemes literaris dialoguen amb el mateix estat: de tu a tu. Principalment són dos, afirmaria, els aspectes clau que van consolidant aquest repte: d'una banda, tenir al davant el mirall que va comportar l'arrencada i fonamentació de la traducció de les lletres catalanes en romanès comparat amb el desequilibri de la falta de traduccions inverses en l'època de la postdictadura; i, de l'altra, el canvi de paradigma en el sistema literari català arran de la crisi econòmica i social amb l'emergència de nous agents implicats en les lletres: editors joves o noves editorials, implicació dels traductors en els seus projectes com a prescriptors i visibilitzadors del fet literari romanès, participació d'escriptors romanesos en festivals, recepció de les traduccions a càrrec de crítics i estudiosos, creació i enfortiment de vincles institucionals amb organismes romanesos o bé, més recentment, l'esforç per dotar d'un lectorat de romanès un centre universitari com és la UAB, amb docència a la Facultat de Filosofia i Lletres i a la Facultat de Traducció i Interpretació. Totes dues accions es fonamenten en l'avidesa pel coneixement de l'altre -principi indissoluble del fet traductològic- i, simultàniament, en el creixent reconeixement públic dels altres cap a aquest fet, deixant de banda apriorismes.

Per aquest motiu, s'imposava des de *Visat*, que des del primer moment va contribuir a donar a conèixer els traductors romanesos que van anar emprenent la tasca de traduir literatura catalana, actualitzar amb un dossier romanès no només l'apartat de fitxes dels traductors -Anca Barbulescu i Corina Oproae- i les fitxes d'autors romanesos traduïts -com ara Nichita Stănescu o alguns dels escriptors que ens han visitat recentment, com Ioan Es. Pop i Ion Mureșan-, sinó també aplegar en aquest número alguns apunts elaborats des de diferents angles per contribuir a enriquir el coneixement i evidenciar aquest diàleg des de la traducció, sobretot tal com afirmava el professor Francesco Ardolino, tenint en l'horitzó la celebració del col·loqui internacional de catalanística i traducció coorganitzat per l'Associació Internacional de Llengua i Literatura Catalanes i la

Universitat de Bucarest per celebrar el vint-i-cinquè aniversari de la creació del lectorat català a Bucarest, una fita cabdal que té els antecedents en el primer col·loqui de l'any 2015 a la mateixa Universitat o bé aquella primera jornada romanesa a la Universitat Rovira i Virgili l'any 2014, i la recent jornada d'estudi i traducció de l'obra de Mircea Cărtărescu, organitzada per la UAB i la Institució de les Lletres Catalanes.

Així doncs, coincidint enguany amb el centenari del naixement de l'estat modern romanès -una al·legoria evocada en la imatge del noi a la coberta-, la revista *Visat*, del Pen Català, publica aquest dossier romanès que inclou un article descriptiu que actualitza les relacions literàries i de traducció catalano-romaneses, escrit per qui se n'ha ocupat en la seva tesi, Diana Moțoc; una entrevista als editors catalans de poesia romanesa, firmada per Adina Mocanu, que s'encarrega de difondre la recepció catalana de les lletres romaneses per mitjà de la revista digital *Prăvălia Culturală*; una reflexió personal de la traductora Maria-Sabina Draga Alexandru sobre la primera traducció del *Mecanoscrit del segon origen*, de Manuel de Pedrolo, text emmarcat en l'any del centenari de l'autor; una presentació universitària dels estudis de traducció catalana a la Universitat de Bucarest, a càrrec de la professora Oana-Dana Balaș, i, com no podia ser d'una altra manera, clou aquest dossier l'apunt sempre interrogatiu de l'editora i traductora Jana Balacciu Matei.

Un savi traductor afirmava que hi havia dues menes de paraules: les «paraules pedra», amb què ensopeguem per aturar-nos i reflexionar, i també les «paraules llavor», que ens fascinen quan germinen. Agraïm, doncs, a l'atzar el do d'haver conegut les paraules romaneses, siguin del caràcter que siguin. I el tèrbol atzur de les seves lletres: Marin Sorescu, Nichita, Cărtărescu, Norman Manea, Ileana Mălăncioiu, Ana Blandiana, Mureșan, Pop, Panait Istrati, Eliade, Cioran, Ionesco, Lucian Blaga, Mihail Sebastian, Marta Petreu, Mihai Eminescu, Caragiale, Max Blecher, Marius Chivu, Ruxandra Cesereanu, Petrișor Militaru, etcètera, molts dels quals ja se'ns han instal·lat a casa. Certament, per quedar-s'hi!